

Rapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i
religionskunskap A i gymnasieskolan vid
Furuhedsskolan i Kalix kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Furuhedsskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i religionskunskap A/1 i gymnasieskolan under 2011. Granskningen vid Furuhedsskolan i Kalix kommun ingår i detta projekt.

Furuhedsskolan besöktes den 10 och 11 november år 2011. Granskningen utgår från kursplanen för religionskunskap A. Ansvariga inspektörer har utredarna Ulf Pantzare och Johan Pellberg varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av religionskunskap A/1 genomförs i 28 kommunala skolor och 19 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Skolinspektionen genomför också inom ramen för samtliga ämnesgranskningar 2011 en granskning av IT-användningen på skolorna. Syftet är att undersöka om skolorna erbjuder en tidsenlig utbildning där IT används på ett sätt som stödjer elevernas lärande och bidrar till ökad måluppfyllelse. Granskningen uppmärksammar också elevernas förutsättningar att utveckla den digitala kompetens de behöver för att vara förberedda för fortsatta studier och samhällsdeltagande.

Bakgrundsuppgifter om Furuhedsskolan

Furuhedsskolan ligger några kilometer utanför Kalix centrum och hade 651 elever läsåret 2010/2011. På skolan ges Barn- och fritidsprogrammet, Byggprogrammet, Elprogrammet, Energiprogrammet, Estetiska programmet, Fordonsprogrammet, Handels- och administrationsprogrammet, Hantverksprogram-

met, Industriprogrammet, Medieprogrammet, Naturvetenskapsprogrammet, Omvårdnadsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet, Teknikprogrammet, Individuellt program och Specialutformat program. Inom ramen för Gy11 ges Barn- och fritidsprogrammet, Bygg- och anläggningsprogrammet, El- och energiprogrammet, Estetiska programmet, Fordons- och transportprogrammet, Hantverksprogrammet, Industritekniska programmet, Naturvetenskapsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet, Teknikprogrammet, Vård och Om-sorgsprogrammet samt Introduktionsprogrammen.

Furuhedsskolan har fyra rektorer med ansvar för olika program. Skolan har fyra religionslärare, varav Skolinspektionens granskning omfattar två.

Lärarna är organiserade i programarbetslag. Det finns också en samverkan kring religionsämnet i form av ämnesarbetslag som träffas en eller ett par gånger i månaden. Den ämnesansvariga rektorn deltar i vissa av ämnesarbetslagens möten. I uppdraget som ämnesansvarig rektor ligger att leda den pedagogiska utvecklingen inom ämnet och därigenom verka för ökad måluppfyllelse.

Skolinspektionen har genomfört två lektionsbesök inom ramen för kvalitetsgranskningen av religionskunskap A i årskurs tre. Dessa har genomförts på Elprogrammet och Byggprogrammet som samläser, samt på Naturvetenskapsprogrammet.

Kursen religionskunskap A har tilldelats mellan 42 till 50 timmar lärarledda undervisningstimmar. Företrädesvis har yrkesförberedande program tilldelats fler timmar. Fördelningar görs av programansvarig rektor och baseras på tidigare studieresultat och en bedömning av den aktuella klassens behov. Andelen elever som uppnådde minst betyget Godkänt i religionskunskap A var 91 procent läsåret 2010/2011 enligt skolans statistik. Resultaten varierar dock mellan olika program. Läsåret 2009/2010 fanns lägsta andelen elever med betyget Godkänt på Fordonsprogrammet och Industriprogrammet där andelen låg under 50 procent, men där elevunderlagen var små. Den högsta andelen fanns på Elprogrammet, Hantverksprogrammet, Naturvetenskapsprogrammet samt Samhällsvetenskapsprogrammet där andelen elever med betyget Godkänt var 100 procent.

Av material som skolan skickat till Skolinspektionen inför granskningen framgår att betygsresultaten i kursen religionskunskap A de senaste fem åren varierat påtagligt mellan män och kvinnor. På de granskade utbildningarna sam-mantaget har 38 procent av kvinnorna uppnått betyget Mycket väl godkänt, medan 21 procent av männen har gjort detta under läsåret 2010/2011. Läsåret 2008/2009 uppnådde 37 procent av kvinnorna betyget Mycket väl godkänt, medan endast 4 procent av männen uppnådde detta.

Religionsundervisningen som har observerats på Furuheadsskolan bedrivs i traditionella klassrum, antingen med bänkarna riktade fram mot tavlan i så kallad biosittning, eller runt ett gemensamt mötesbord.

Resultat av granskningen

Undervisningen sker i enlighet med kursplanen

Denna bedömning behandlar dels om undervisningen omfattar de tre områden som finns i kursplanen religion, livsåskådning och etik dels om undervisningen ger eleverna möjlighet till utveckling av både faktakunskaper, analys och reflektion.

Vid lektionsbesöket i Elprogrammet och Byggprogrammet ägnas lektionen i åt islam, främst kvinnosyn och frågan om vad som är religiöst, kontra vad som har annat ursprung. Lektionen utgår från en tidningsartikel som handlar om svenskarnas syn på bärandet av slöja, en debattartikel om kvinnlig könsstympning och en notis om skolors rätt att förbjuda burka. Eleverna ges därigenom möjlighet att öka sina kunskaper kring vad som är islam och inte, samt hur religion tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla. Samtidigt som man identifierar och tar ställning till sådant som befrämjar eller som strider mot grundläggande värden i samhället.

Vid lektionsbesöket hos Naturvetenskapsprogrammet arbetar eleverna med etiska frågeställningar som de får ta ställning till i grupp och sedan argumentera för inför de andra i klassen. Eleverna diskuterar och läraren sammanfattar och gör vissa kopplingar till etiska handlingsmodeller som eleverna tidigare arbetat med. Eleverna får goda möjligheter att analysera och reflektera om vardagliga eller yrkesmässiga problemsituationer i förhållande till givna etiska utgångspunkter då de vid ett senare lektionstillfälle individuellt ska genomföra övningen ur någon av de etiska handlingsmodellerna. De får också ta ställning till sådant som befrämjar eller som strider mot grundläggande värden i samhället.

Ur den genomförde elevenkäten och elevintervjun framkommer dock att det finns elever som anser att de inte lärt sig ny fakta eller fått analysera och reflektera kring etik. Detta är de elever som ingår den elevgrupp där etiken planeras in löpande i undervisningen, men där genomgången av etiska handlingsmodeller ligger i slutet av kursen enligt aktuell lärare och presenterat material. Det framkommer också ur elevenkäten att vissa elever inte anser sig ha fått lära sig ny fakta eller att analysera och reflektera kring livsåskådningar. Livsåskådningar har ett mycket begränsat utrymme i terminsplaneringen i den aktuella gruppen, vilket framgår av den tryckta terminsplanering som Skolinspektionen tagit del av. Aktuell lärare anser inte heller att icke religiösa livsåskådningar

kan ges ytterligare utrymme på bekostnad av övriga områden. Lärarens förklaring till detta är att eleverna först måste ges grundläggande kunskaper kring världsreligionerna vilket gör att strävansmålet att, eleverna ska kunna beskriva och förstå hur livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att handla, prioriteras ned.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen i religionskunskap A planeras utifrån kursplanen och att undervisningen omfattar både religioner och till viss del livsåskådning och etik, samt att undervisningen ger eleverna möjlighet till utveckling av både faktakunskaper, analys och reflektion. Dock framkommer att undervisningen behöver utvecklas så att eleverna i högre grad ges möjlighet att utveckla sina kunskaper avseende livsåskådning och etik så att de ges förutsättningar att nå kursplanens mål.

Förutsättningar för hög måluppfyllelse

Denna bedömning utgår från läroplanen och de framgångsfaktorer som utpekas i aktuell forskning då det gäller att nå en god kvalitet i undervisningen i religionskunskap. Bedömningarna gäller om undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt om den bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen. Bedömningarna gäller vidare om eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer, om undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden, samt om IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling.

Undervisningen tillvaratar elevernas behov, erfarenheter och intresse, samt bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen

Av läroplanen framgår att läraren ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Läraren ska också utnyttja elevernas erfarenheter av arbets- och samhällsliv och organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull.

Av lektionsbesök, dokument och intervjuer framgår att undervisningen ger eleverna möjlighet att bearbeta för eleverna aktuella samhällsfenomen. Exempelvis får de diskutera organdonation, dödshjälp, djurförsök och dödsstraff. Där samtalet mellan läraren och eleverna bland annat handlar om den för dagen aktuella situationen i Libyen. Ett annat exempel som lyfts under undervisningen och som dessutom har koppling till aktuellt utbildningsprogram är när eleverna och läraren resonerar kring bärandet av slöja och vilka eventuella konsekvenser det kan få vid yrkesutövning. Uppfattningen huruvida de aktuella frågeställningarna är relevanta för eleverna varierar däremot på så sätt att tre av fyra elever i Skolinspektionens enkät uppger att religionslektionernas inne-

håll är relevant vid en av grupperna, medan bara var tredje elev i den andra gruppen uppger detta. Denna uppfattning bekräftas även i elevintervjun, vilket kan kopplas till den alltför låga måluppfyllelsen i ämnet vid skolan. Samtliga elever uttrycker sig uppskattande om de aktuella lärarnas undervisning, men menar att det inte räcker för att göra ämnet relevant. En elev uttrycker att de inte har nytta av religion när de ska köra traktor. Det goda förhållningssättet och att det råder ett gott klimat i de besökta grupperna bekräftas vid de besök som genomförs under granskningen.

I elevintervjuer och lärarintervjuer framkommer att elevernas erfarenheter och intressen har inventerats vid kursstart i viss mån. Det är dock en minoritet av eleverna som i Skolinspektionens enkät anger att läraren efterfrågat deras erfarenheter och intressen av religionsämnets innehåll. Vid lärarintervjun framkommer att lärarna menar att de känner eleverna och fått veta vad de är intresserade av och har för erfarenheter, snarare än att detta har inventerats på något systematiskt sätt. Eleverna har också vid intervjun svårt att redogöra för hur de tror att lärarna tagit reda på deras erfarenheter och intressen, även om de berättar om tillfällen då de fått berätta i helklass om vad de kan och tycker är intressant. Andra elever berättar om skrivuppgifter då de funnits möjlighet att skriva ner egna tankar.

Lärarna berättar vid intervjun att de gör allt de kan för att möta elevernas varierande behov i syfte att de ska nå målen och bli godkända i kursen, vilket även stämmer överens med den bild som ges allmänt vid besöket. Exempelvis beskriver lärarna att elever kan få göra muntliga redovisningar istället för prov och att andra individuella lösningar görs. Ansvarig rektor och de granskade lärarna uppger att åtgärdsprogram tidigare inte upprättats i ämnet, men att de nu har upprättat rutiner för detta. Rektor och lärarna räknar nu med att en högre andel av eleverna ska nå målen.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen tillvaratar elevernas behov och bearbetar för eleverna aktuella samhällsfenomen. Undervisningen behöver dock i högre grad göras relevant för eleverna, bland annat genom att tydligare utgå från elevernas erfarenheter och intressen.

Eleverna ges möjlighet till inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer

Av läroplanen framgår att eleverna genom sina studier ska skaffa sig grund för livslångt lärande, och skolan ska sträva efter att varje elev utvecklar en insikt om sitt eget sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt eget lärande. Läraren ska också organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt. Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden, utan undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer. Läraren ska

tillsammans med eleverna planera undervisningen, låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer och tillsammans med eleverna utvärdera undervisningen.

Utgångspunkten för planeringen av kursen är en, för lärarna i religionskunskap A, gemensam planering som lärarna gjort tillsammans. Terminsplaneringen ska enligt lärarna ses som ett förslag, men utifrån den beskrivning som eleverna ger och det underlag som lämnats till Skolinspektionen framkommer att planeringen i realiteten ses som en förutsättning för kursen och att elevinflytandet främst sker inom ramen för denna. Både elever och lärare beskriver att vissa elevgrupper uppfattas som ointresserade av att delta i planeringsarbetet, detta samtidigt som andra elevgrupper är mer delaktiga. Den samstämmiga bilden eleverna ger är att de trots detta är ganska nöjda med terminsplaneringen. Ansvarig rektor uppger i samband med intervjun att skolan avser att arbeta förutsättningslöst med terminsplaneringen, så att ett reellt utrymme för elevernas önskemål ska finnas.

På frågan om kursens mål att sträva mot är tydliggjorda framkommer att detta varierar mellan undervisningsgrupperna. Det finns exempel på att någon lärare har brutit ner målen och att dessa är exemplifierade utifrån enskilda moment i den kommande undervisningen, medan det även finns elever som inte kan påminna sig att läraren talat om målen att sträva mot, vilket bland annat är en förutsättning för att eleverna ska kunna medverka i planeringen av kursen. Det eleverna främst har fått kännedom om är istället betygskriterierna. Exempel på elevinflytande avseende arbetssätt förekommer i samband med besökta lektioner, där en av elevgrupperna ges möjlighet att avgöra när det kommande provet ska genomföras. För eleverna innebär inflytandet ett medvetet ställningstagande kring ett eventuellt behov av repetition och utifrån elevernas samlade studiesituation.

Den samlade bilden som ges vid granskningen är att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer. Eleverna berättar vid intervju att de inte deltagit i någon utvärdering ännu, men tror att detta kommer att genomföras vid kursens slut.

Skolinspektionen bedömer att skolan i högre grad behöver ge eleverna inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer, vilket även omfattar förståelse för målen att sträva mot och insikt om sitt eget sätt att lära.

Undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

Enligt läroplanen ska undervisningen vara icke-konfessionell, saklig och allsidig. Vidare ska läraren klargöra det svenska samhällets grundläggande värden¹ och möta främlingsfientlighet och intolerans med kunskaper, öppen diskussion och aktiva insatser. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att finna sin unika egenart.

Elevenkät och intervjun med eleverna visar att eleverna upplever undervisningen som allsidig och tillsammans med resultatet från de observerade lektionerna ger det bilden av en undervisning som präglas av öppenhet och en god grund för att förankra de värden som det svenska samhället vilar på. Vid besöket ges ett flertal konkreta exempel på samtal kring känsliga frågor. I samband med en lektion diskuteras exempelvis kvinnlig könsstympning och slöjans roll, medan vid det vid en annan lektion diskuteras bland annat dödsstraff, organ-donation och tortyr. Under samtliga samtal låter läraren eleverna framföra synpunkter, men markerar samtidigt samhällets syn. I de fall läraren saknar fakta så markeras det av läraren som sedan berättar att de får återkomma till frågan vid ett senare tillfälle. Att eleverna i båda grupperna får arbeta med frågor där det finns skilda uppfattningar, samtidigt som lärarna aktivt diskuterar med elever med avvikande mening i förhållande till samhällets värden bekräftas av elevenkäten och elevintervjun. Exempel på studiebesök, inbjudna gäster och komplettering via direktuppspelad media ges också i syfte att analysera olika värderingar.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden.

IT-verktyg används för att stödja elevernas kunskapsutveckling

Av läroplanen framgår att eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett alltmer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta.

De beskrivningar som elever och lärare vid Furuhedsskolan gör är att IT-verktyg i form av direktuppspelad media, datorer i datorsalar, epostkommunikation mellan aktuella lärare och elever, samt presentationer förekommer. Frågor kring lämpligt material i form av internetadresser har varit aktuellt, medan

¹ Avser de värden som regleras i svensk lagstiftning och i de av Sverige antagna internationella konventioner.

frågan om källkritik har hanterats inom andra ämnen. I intervjun och från enkäten kommer dock fram att upplevelsen bland eleverna vad gäller hur ofta eleverna får använda IT-verktyg och om dessa underlättar deras lärande i kursen religionskunskap A varierar påtagligt mellan de observerade grupperna. Detta är också Skolinspektionens slutsats efter besöket. Vid skolan saknas en uttalad strategi för IT-användningen och det finns heller inte någon som har ett utpekat uppdrag att praktiskt driva ett utvecklingsarbete kring IT-frågorna ur ett didaktiskt perspektiv.

Skolinspektionen bedömer att IT-verktyg till viss del används i undervisningen i religionskunskap A men det är inte tydligt att användningen stödjer alla elevernas kunskapsutveckling eller utvecklingen av deras digitala kompetens.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen tillvaratar elevernas behov och bearbetar för eleverna aktuella samhällsfenomen. Undervisningen behöver dock i högre grad göras relevant för eleverna, bland annat genom att ännu tydligare utgå från elevernas erfarenheter och intressen. Skolinspektionen bedömer också att skolan i högre grad behöver ge eleverna inflytande över undervisningens innehåll och arbetsformer, vilket även innefattar kännedom om målen att sträva mot och insikt om sitt eget sätt att lära. Skolinspektionen bedömer vidare att undervisningen sker i enlighet med läroplanens grundläggande värden. Skolinspektionen bedömer slutligen att IT-verktyg till viss del används i undervisningen i religionskunskap A men det är inte tydligt att användningen stödjer alla elevernas kunskapsutveckling eller utvecklingen av deras digitala kompetens.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till en allmän höjning av undervisningens kvalitet i religionskunskap i gymnasieskolan. Detta då resultaten i ämnet nationellt sett är låga samt att tidigare studier visar att undervisningen inte genomförs så att elevers intresse för ämnet tillvaratas. Granskningen har också som syfte att medverka i processen med att implementera de nya ämnesplanerna i religionskunskap i gymnasieskolan som börjar gälla för de elever som påbörjar gymnasieutbildningen från och med hösten 2011.

De centrala frågeställningarna gäller om eleverna får undervisning i enlighet med kursplan och läroplan och om det skapas förutsättningar för ökad måluppfyllelse genom att undervisningen bearbetar för eleverna relevanta och aktuella samhällsfenomen, tillvaratar elevernas erfarenheter, behov och intresse för ämnets frågeområden samt ger eleverna möjlighet till inflytande över undervisningen.

Metod och material

Granskningen har genomförts genom att inspektörerna innan besöket i skolan tagit del av kursupplägg, eventuella termins- och lektionsplaneringar, tidigare kursutvärderingar samt exempel på uppgifter som utgjort grund för lärarnas betygssättning.

Vid besöket har två lektioner observerats av två inspektörer. Den ena inspektören har under lektionen fokuserat på eleverna och den andra på lärarens undervisning. En elevenkät har genomförts i slutet av varje lektion. Utöver detta har sedan ett urval av elever samt de observerade lärarna intervjuats. Även ansvarig rektor har intervjuats. Besöket har avslutats med en återkoppling till lärare och rektor kring vad inspektörerna sett och gjort för bedömningar. Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.